

ŽMOGAUS TEISIŲ STEBĖJIMO INSTITUTAS

Lukiškių g. 5, LT-01108, Vilnius. Tel. +37060575123 El. p. hrmi@hrmi.lt www.hrmi.lt

VŠĮ „ŽMOGAUS TEISIŲ STEBĖJIMO INSTITUTAS“ DIREKTORIAUS

ĮSAKYMAS DĖL VŠĮ „ŽMOGAUS TEISIŲ STEBĖJIMO INSTITUTAS“ VAIKO TEISIŲ APSAUGOS POLITIKOS PATVIRTINIMO

2024-09-13 Nr. V-2024-07
Vilnius

Tvirtinu VŠĮ „Žmogaus teisių stebėjimo institutas“ vaiko teisių apsaugos politiką.

PRIDEDAMA: VŠĮ „Žmogaus teisių stebėjimo institutas“ vaiko teisių apsaugos politika,
iš viso 4 lapai.

Direktorius

Martynas Jockus

VŠĮ „ŽMOGAUS TEISIŲ STEBĖJIMO INSTITUTAS“ VAIKO TEISIŲ APSAUGOS POLITIKA

VŠĮ „Žmogaus teisių stebėjimo institutas“ (toliau - ŽTSI) veikia nustatydamas vaiko teisių ir laisvių gynimo principus, suderintus su Lietuvos Respublikos Konstitucija, tarptautinės teisės normomis ir principais bei tarptautinėmis vaiko teisių konvencijomis. Vaiku laikomas „kiekvienas žmogus, neturintis aštuoniolikos metų, jei pagal taikytiną įstatymą jo pilnametystė nepripažinta anksčiau“, kaip tai apibrėžta Jungtinių Tautų 1989 m.¹ priimtoje Vaiko teisių konvencijoje. Pripažįstama kiekvieno vaiko kaip individo vertė: ŽTSI netoleruoja jokios diskriminacijos dėl kalbos, etninės ar socialinės kilmės, lyties, negalios ar kitų priežasčių.

Pagrindiniai principai ir įsipareigojimai

Vaikų teisių apsauga yra gyvybiškai svarbi demokratinei visuomenei, nes parodo šalies įsipareigojimą saugoti pagrindines kiekvieno vaiko teises. Todėl ŽTSI skatina saugias praktikas, susijusias su vaikais, ir pasisako už jų apsaugą nuo visų formų prievartos, žalos ar išnaudojimo, nepaisant jų amžiaus, kultūrinės kilmės, fizinės ir (arba) psichosocialinės negalios, lyties, lytinės tapatybės, kalbos, etninės kilmės, socialinės ir ekonominės padėties, religinių įsitikinimų ir seksualinės tapatybės.

ŽTSI pripažįsta 1959 m. JT Generalinės Asamblėjos priimtos Vaiko teisių deklaracijos, kuria buvo pažymėtas tarptautinės bendruomenės įsipareigojimas pripažinti ir apsaugoti vaikų teises, svarbą. Deklaracijoje apibrėžiamos vaikų teisės į apsaugą, švietimą, sveikatos priežiūrą, pastogę ir gerą mitybą². Vaiko teisių deklaracija nutiesė kelią JT Vaiko teisių konvencijai. Buvo pripažinta, kad vaikams ypač reikia globos, apsaugos ir pagalbos³, todėl buvo pabrėžtas „jų pačių“ žmogaus teisių sutarties poreikis.

¹ <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child#:~:text=For%20the%20purposes%20of%20the,child%2C%20majority%20is%20attained%20earlier.https-child>

² <https://www.un.org/en/global-issues/children>

³ <https://rm.coe.int/compass-eng-rev-2020-web/1680a08e40>

Konvencija grindžiama šiais pagrindiniais principais: nediskriminavimo, geriausių vaiko interesų, teisės į gyvybę, išlikimą ir vystymąsi bei pagarbos vaiko nuomonei. Šie principai grindžiami nuostata, kad vaikai yra lygūs kaip žmonės, ir formuoja bendrą požiūrį į vaikus ir jų teises⁴. ŽTSI veikia vadovaudamasis Vaiko teisių deklaracijoje ir Vaiko teisių konvencijoje išdėstytais punktais, pabrėždama, kad vaikų teisių gynimas yra ne tik teisinė pareiga, bet ir prigimtinė moralinė teisingos visuomenės pareiga.

Konkretūs poreikiai ir integruotas požiūris

ŽTSI į vaiką žvelgia kaip į asmenį, turintį teises ir pareigas, atitinkančias jo amžių ir raidos etapą: ŽTSI pripažįsta vaiką kaip asmenį, kuris siekia pagarbos ir orumo, taip pat kaip asmenį, turintį teisę į visavertį gyvenimą ir pagrindinių poreikių patenkinimą. ŽTSI, vadovaudamasis UNICEF nuostatomis⁵, visiškai pripažįsta, kad vaikai yra visaverčiai žmonės, o ne šeimos ar valstybės nuosavybė. Iš vaikų neturi būti reikalaujama, kad jie užsitarnautų pagarbą visuomenėje. Reikia suprasti, kad vaikai pradeda savo gyvenimą kaip visiškai priklausomi asmenys, o jų tėvai ir valstybė privalo užtikrinti, kad nepilnamečiais būtų visapusiškai pasirūpinta ir jie būtų aprūpinti pagrindiniais poreikiais. Svarbu, kad vaikai būtų **ugdomi** ir įgalinami atsižvelgiant į jų pačių teises ir interesus. Kalbant apie politinius sprendimus, verta priminti, kad vaikams, kaip ir kitiems piliečiams, daro įtaką įgyvendinami įstatymai ir politika, tačiau jie neturi teisės balsuoti ir išreikšti savo nuomonę: tai turėtų paskatinti likusią visuomenę dar labiau atkreipti dėmesį į nepilnamečių sąlygas ir vengti atmesti ar visiškai ignoruoti jų poreikius. Daugelis gyvenimo sričių, pavyzdžiui, švietimo ar sveikatos priežiūros įstaigų veikla, nepilnamečiams daro trumpalaikį ar ilgalaikį poveikį. Tinkamas nepilnamečių vystymasis ir visavertis gyvenimas yra geros visuomenės pagrindas, o tai, kaip rūpinamasi vaikais ir užtikrinamos jų teisės, sudaro prielaidas ateityje sukurti produktyvią ir sveiką visuomenę.

Vaikai visame pasaulyje susiduria su daugybe kliūčių, paveikiančių jų pagrindines teises. Viena iš labiausiai susirūpinimą keliančių problemų yra nepakankama galimybė gauti kokybišką išsilavinimą, todėl vaikai neturi galimybių asmeniškai ir visuomeniškai tobulėti. Be to, daug vaikų yra įkalinti darbe, verčiant užsiimti amžiaus neatitinkančiu ir nesaugiu darbu, dėl ko nukenčia jų fizinis ir emocinis vystymasis. Visi šie minėti iššūkiai turi įtakos vaiko augimui. Todėl ŽTSI yra įsipareigojęs ginti vaikų teises, pabrėžiant, kad kiekvienas vaikas

⁴ <https://www.unicef.org/armenia/en/stories/four-principles-convention-rights-child>

⁵ <https://www.unicef.org/child-rights-convention/child-rights-why-they-matter>

nusipelno turėti galimybę naudotis saugia ir ugdančia mokymosi aplinka. Tai taip pat apima vienodo požiūrio užtikrinimą, laisvę nuo bet kokios diskriminacijos ir galimybę užaugti teisingu suaugusiuoju.

Pažymėtina, kad **vaikams, patiriantiems negalia**, turėtų būti taikomas individualus požiūris, jie turėtų būti integruotai ugdomi ir prižiūrimi, atsižvelgiant į jų specifinę būklę ir poreikius. ŽTSI, kaip ir kitos vaikų teises ginančios organizacijos, siekia, kad visi vaikai, nepaisant jų negalios, turėtų tokias pačias teises kaip ir kiti.

Vienas iš ŽTSI prioritetų yra susijęs su **migrantų** ir prieglobsčio prašytojų teisių apsauga. Tai taip pat apima vaikų, kurie migracijos kontekste yra ypač pažeidžiami, teisių apsaugą: dėl savo trapumo ir pažeidžiamumo nepilnamečiai nusipelno ypatingo dėmesio, kad išvengtų galimo bet kokio piktnaudžiavimo. ŽTSI pasisako už tokių mechanizmų, kurie padėtų geriau užtikrinti migrantų ir prieglobsčio prašytojų vaikų teises, kūrimą.

Vis dėlto požiūris, kuriuo daugiausia dėmesio skiriama konkrečioms problemoms ir konkrečioms grupėms, taip pat gali turėti tam tikrų apribojimų (ypač kai egzistuoja daugybė problemų): dėl šios priežasties ŽTSI stengiasi vengti fragmentiškų vaikų apsaugos priemonių, kuriomis sprendžiama viena problema, bet nepateikiamas išsamus įvairių vaikų poreikių sprendimas, ir pasisako už holistinį ir **integruotą požiūrį** į vaikų apsaugą, kad būtų skatinama tikra visų vaikų lygybė. Nepilnamečio orumas neturėtų būti diferencijuojamas priklausomai nuo situacijos arba nuo su situacija susijusių asmenų. Teisės negali būti selektyviai pasirenkamos priklausomai nuo aplinkybių, vaiko interesai visada turi būti svarbiausias prioritetas. Kad nepilnamečių balsas būtų išgirstas ir atstovaujamas, juos reikia skatinti įsitraukti ir reikšti savo mintis, interesus ir užduoti klausimus. Lygios galimybės vaikams nereiškia, kad su visais elgiamasi vienodai, ir, kaip minėta anksčiau, yra vaikų, kuriems reikia šiek tiek daugiau dėmesio ir pagalbos⁶.

Prevenција

ŽTSI politika ir požiūris ne tik atspindi įsipareigojimą apsaugoti nepilnamečius nuo smurto, nepriežiūros ir išnaudojimo, bet ir siekia **užkirsti kelią** išnaudojimui ir piktnaudžiavimui dar prieš jiems atsirandant.

ŽTSI siekia skatinti visų vaikų lygybę ir drąsinti juos siekti viso savo potencialo. ŽTSI taip pat remia idėją, kad vaiko globa turėtų būti laikoma ne tik privačiu namų ūkio reikalu, bet ir politiniu klausimu. Tai reiškia, kad iškilus problemai galėtų įsikišti atitinkamos institucijos ir

⁶ <https://www.unicef.org.uk/child-friendly-cities/crba/>

organizacijos. Organizacijos privalo rūpintis vaikais, su kuriais jos dirba ir su kuriais dirba jų atstovai⁷.

Procedūros

Kai tai aktualu, ŽTSI siekia laikytis **vaiko teisėmis pagrįsto požiūrio**. Šis požiūris suteikia naudingą pagrindą planuojant, priimant sprendimus, įgyvendinant ir stebint vaiko apsaugos klausimus⁸. Pagal vaiko teisėmis grindžiamą požiūrį vaikai atsiduria dėmesio centre, kai kalbama apie jų labai skirtą darbą. Šią praktinę priemonę sudaro septyni principai: anksčiau minėti JT Vaiko teisių konvencijos bendrieji principai – geriausi vaiko interesai, teisė į gyvybę, išlikimą ir vystymąsi, nediskriminavimas ir dalyvavimas – bei trys bendrieji žmogaus teisių principai – orumas, tarpusavio priklausomybė ir nedalomumas, skaidrumas ir atskaitomybė⁹.

ŽTSI taip pat suvokia, kad iškilus neaiškumams ar problemoms, kurios nepatenka į jos kompetencijos sritį, ji yra pasirengusi bendradarbiauti su kitomis institucijomis, kurios turi daugiau patirties ir gali padėti rasti geriausią vaikams sprendimą.

Ši politika taikoma **visiems ŽTSI nariams**, todėl darbuotojai, stažuotojai, praktikantai, savanoriai ir kiti personalo nariai turėtų atspindėti ŽTSI įsipareigojimą saugoti vaiko teises, užtikrinant pirmiau minėtų procedūrų taikymą. Visi ŽTSI nariai yra informuojami apie šią politiką ir veikia prieš bet kokį elgesį ar veiksmus, kurie galėtų lemti prievartą prieš vaikus, jų išnaudojimą ar nepriežiūrą. Šiais pareiškimais ŽTSI patvirtina savo įsipareigojimą kurti saugią, vaikus apsaugančią aplinką, kurioje visų pirma būtų ginamos ir saugomos jų teisės, orumas ir gerovė. Be to, ŽTSI įsipareigoja tinkamai stebėti ir peržiūrėti visas apsaugos priemones.

Pripažindama minėtos praktikos svarbą, ŽTSI siekia ir toliau veikti vaiko teisių labui, skatindama kitas institucijas ir organizacijas eiti šiuo keliu.

⁷ <https://www.fhi360.org/sites/default/files/media/documents/becoming-safe-organization-children.pdf>

⁸ https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/stage_2.pdf/

⁹ <https://www.unicef.org.uk/child-friendly-cities/crba/>